

Selanik Vilayetine Bağlı Nefs-i Lankaza Karyesi Sahrası Ilıca Vakfı ve İşletimi

Operation and Hot Spring Foundation through Langadas Village on the State of Thessaloniki

Sevim ERDEM*

Özet

Lankaza Kasabası, Selanik Şehri'nin kuzeyinde olup, 1884-1885 tarihleri arasında kaza merkezi haline getirilmiş ve zaman içerisinde oldukça büyümüştür. Lankaza kasabası merkezine 20 dakika uzaklıkta ılıcalar yani sıcak-soğuk su kaynakları bulunmaktaydı. Bu ılıcalar arasında 15'er metre mesafe olup, 3 ayrı kaynaktan çıkmaktaydı. Ayrıca birde siyah çamur banyosu bulunmaktaydı.

Bu vakıf ılıcaları ve çamur banyosu uzun yıllar mütevelliler tarafından Evkaf idaresine bağlı olarak işletilmiştir. 1847'lerde Müteveli Kerimhan Hatun ve kardeşleri, daha sonraki dönemde ise Kerimhan Hatun'un çocukları bu vakıf ılıcalarının mütevellilik görevini yapmışlardır. 1909 yılında işletmesi Vâkifa ait olan ılıcaların vilayet ekonomisine daha fazla kazanç sağlaması meselesi ile gündeme gelmiştir. Selanikli Katib-zade Mehmed Efendi ile oğlu Ahmed Sabri Bey hem ılıcaya uygun tesisler inşa etmek hem de civarda oluşan bataklık alanları temizleyerek, ılıcaların kasaba ekonomisine kazandırılması ve Selanik'ten Lankaza'ya kadar ticari araba işletme imtiyazı talebinde bulunmuşlardır.

Bu çalışmada Lankaza Kasabasındaki ılıca vakfı ve işletimi ele alınmış ve çalışma harita ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lankaza Kasabası, Ilıca Vakfı, Müteveli Kerimhan Hatun, Katib-zade Mehmed Efendi, Selanik, Osmanlı Devleti

Abstract

Langadas Town, north of Thessaloniki City, was transformed into an accident center between 1884 and 1885 and has grown considerably over time. The center of Langadas town was located 20 minutes away

---

* Dr. (Öğretim Üyesi), Bitlis Eren Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Bitlis, sevimerdem23@hotmail.com.

from the hot and cold water sources. These were 15 meters away from each other and they came out of 3 different sources. Two of these sources are hot and cold. There was also a black mud bath. These foundations and mud baths have been operated by trustees for many years under the administration of Evkaf. In the 1847s, Mutasarrıf Kerimhan Hatun and his brothers and children of Kerimhan Hatun later served as trustees of these foundations.

In 1909, the administration belonged to the Evkaf Administration and it was on the agenda that it would make more profit for the provincial economy. Thessaloniki Katib-zade Mehmed Efendi and his son Ahmed Sabri Bey both demanded the construction of facilities suitable for the illiterate, clearing the swamp areas formed in the vicinity, acquiring the townspeople into the township economy, and commercial vehicle operation privileges from Thessaloniki to Lankaza.

In this study, the foundation and operation of the thermal pool in Lankaza Village was considered and the study was supported by a map.

Keywords: Lankaza/Langadas Town, Ilıca Foundation, Trustee Kerimhan Hatun, Katib-zade Mehmed Efendi, Thessaloniki, Ottoman State

Giriş

Lankaza Kasabası, Selanik Vilayet ve Sancağına bağlı kaza merkezi bir kasabadır¹. Selanik şehrinin kuzeyinde ve 4 saat mesafe uzaklıktadır. Kasaba yakın zamanda merkez kaza haline gelmiş olup yeterince ehemmiyetli ve imarlı durumda değildi².

4 Muharrem 1286/16 Nisan 1869 yılında Selanik gazetesindeki bilgilere göre Selanik Vilayetine bağlı bazı yeni kazalar oluşturulduğu gibi bunlara kaymakam atamaları yapılmıştır. Oluşturulan kaza ve kaymakam listesi Tablo 1'de yer almaktadır.

---

¹ P.L. İnciciyan-H.D. Andreasyan; **Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası**, İstanbul-1974, s.38.

² Ali Cevad; **Memalik-i Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lugatı**, Dersaadet-1313, s.711

Tablo 1: 1286/1869 Selanik Vilayeti ve Kazaları³

Avrethisarı kazası	Kaymakam	Ali Bey
Ustrumca Kazası	Kaymakam	Hüseyin Raşid Efendiye
Yenice-i Vardar Kazası	“	Yusuf Bey
Naslıç Kazası	“	Bekir Bey
Serfiçe Kazası	“	Azmi Efendi
Florina Kazası	“	Mehmed Fevzi Efendi
Temurhisar kazası	“	İsmail Ağa
Darıdere Kazası	“	İzzet Efendi
Koçane Kazası	“	Cafer Ağa

1286/1869’larda Lankaza halen Selanik Livasına bağlı bir nahiye konumundadır. Tarihler 1302/1884-1885’i gösterdiğinde Lankaza kaza merkezi statüsüne gelecektir. Kaza merkezi ve köyleri zaman içerisinde büyüyüp gelişecektir. Kasabanın merkezi Lankaza’dır⁴. Kaymakamlığın kurulması sonrası belediyeçilik faaliyetleri de başlamıştır.

Kasaba merkezi 1904-1905 yıllarında 464 hane ve 1716 nüfusa sahiptir. Köylerinde ise 9742 hane ve 48121 nüfusu bünyesinde barındırmaktadır. Köylerindeki 5831 hanenin 30097 nüfusu müslim 271 hanesi ve nüfusu 1328 kadarı Kıpti Müslüman, 3155 hanenin ve 14578 kadarlık nüfusu Rum, 20 hane ve 71 nüfusu ile Rum Kıptisi ve son olarak 465 hanenin 2057 nüfusu ise Bulgar’dır⁵. Kaza halkı içerisinde Müslim, Rum, Bulgar ve Kıptiler yer almaktadır.

Kaza merkezinde; 1 cami, 1 mescid, 1 medrese, 1 rüştiye mektebi, 2 Müslim ve 2 gayri Müslim çocuklar için iptidai mektebi, 1 kilise, 2 havra, 175 dükkan, 16 han ve 12 fırın bulunur. Kasabadaki 16 Hanın 10’u aktiftir. Kaza’nın kuzeyinden Via Egnatia yolu geçmektedir⁶.

³ Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Hakkı Tanık Us Koleksiyonu; **Selanik Gazetesi**, 4 **Muharrem 1286**/16 Nisan 1869 , Aded:7, Yevm-i Cuma, s.13.

⁴ Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Hakkı Tanık Us Koleksiyonu, **Selanik Vilayeti Salnamesi**, 1321/1904-1905, s.412.

⁵ **Selanik Vilayeti Salnamesi**, 1321/1904-1905, s.412.

⁶ Ekrem Hakkı Ayverdi; **Avrupa’da Osmanlı Mimari Eserleri**, IV, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul-2000,s. 289-290. Melek Delikbaşı; “16. Yüzyılda Via Egnatia ve Selanik”, Editör: Elizabeth A. Zachariadou, **Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)**, İstanbul-1999, s.73-92. Colin Heywood, “Osmanlı Döneminde Via Egnatia:17 Yüzyıl Sonu ve 18. Yüzyıl Başında Sol Kol’daki Menzilhaneler” Editör:

I. Lankaza Ovası/Sahrası Ve Ilcası⁷

Lankaza kasabası halkının temel geçimi ziraata dayalıdır. Ahalisinin büyük bir kısmı çiftçidir. Toprağı verimli olup 1/8-1/10 kat ürün alınabilmekte ve yılda 2 defa ürün alınabilecek düzeydedir. Üretim hacminin yüksek olmasından dolayı çeşitli pazarlarda ürünleri satışa sunulmaktadır⁸. Kasabadaki önemli Pazar ve panayırlar arasında Salı günleri kurulan ve kasaba merkezinde yer alan her nevi eşya, hayvanat alım satımı yapılan bir Pazar vardır ve bu pazardan haftalık 50 bin guruş alışveriş yapılmaktadır. Ayrıca Suha Köyünde de her hafta Cuma günleri kurulan bir Pazar vardır. Burada zahire alışverişi yapılır. **Zağlıver** Köyünde de kurulan haftalık Cuma Pazarında zahire ticareti yapılır.

Lankaza'daki önemli panayır ise Pazargah köyünde kurulan ve her yıl ruz-ı hızırın 52.günü kurulan Paşa Panayıdır. Siderokapsinin bir menzil uzağında ve ona tabi olan bu kasabada bir cami vardır ve her hafta Pazar kurulur. Bu panayır bir hafta boyunca devam eder ve her yerden tüccarlar gelir. Her türlü eşya, erzak, hububat alınıp satılır. Daha önceki zamanlarda ticari hacmi daha büyük olmakla birlikte 1904/1905'lerde 200 bin guruşluk bir kazanç sağlamaktadır. Dönemin şartlarında küçümsenecek bir rakam değildir⁹.

Ulaşım

Lankaza kazası dahilinde 2 önemli yol vardır. Birisi Selanik'ten Siroz'a giden caddedir. Muhtemelen bu yol Gazi Süleyman Paşa'nın veya Avranos Bey'in fetih için kullandığı eski Roma-Bizans yolu olmalı. Bu yol üzerinde 52 köprü mevcuttur. Diğer yol ise Derbend'den başlayıp Langaza'ya giden yoldur. Bu yol 7350 metre uzunluğundadır ve 3 büyük köprü ile 16 küçük köprü bulunur.

Lankaza'nın Beşik ve Suha karyelerine doğru giden ve Çayağzına doğru ulaşan yolunda da 10 adet taş köprü 3 adet ahşap köprü bulunur. Beşik ve Suha karyelerindeki yol sadece hayvanla gitmeye müsaittir. Kaza yakınında olan Kesendire ve Avrethisarı kazalarına doğru yapılı şose yol olmamakla birlikte Kesendire tarafına sadece hayvan ile Avrethisarı tarafına ise araba ile gidilebilmektedir.

Denize ulaşımı ise, Lankaza kazasının en yakın iskelesi Selanik'tir. Ayrıca kaza merkezine 12 saat uzaklıkta olan İstavruz Çiftliği tarafında da bir iskele çıkışı vardır. Bu iskeleye İskenderiye, Dersaadet, Selanik, Taşoz ve civar

---

Elizabeth A. Zachariadou, **Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)**, İstanbul-1999, s.138-161.

⁷ Harita I. Lankaza İlca Sahrası.

⁸ Ali Cevad; s.711.

⁹ **Selanik Vilayeti Salnamesi, 1321/1904-1905**, s.414.

yerlerden gelen gemiler mevcuttur. Bu gemiler başlıca ürün olan kereste ve kömür naklini buradan yapar¹⁰(Harita II).

Lankaza kazası dahilinde çok sayıda dere vardır¹¹.

Kaza dahilinde birçok dere olup bunlardan en büyüğü Lankaza deresidir. Bu dere Lankaza merkezine 6 saat uzaklıkta olan **Niğvan** dağlarından gelen sel sularından oluşur. Bu dere bazen Lankaza ovasına ve Araklı-Sarraçlı-Kavalılar Karyesi arazilerini basmakta ve zarara uğratmaktadır. Lankaza Deresinin suları Ayvasıl Gölüne akmaktadır.

Lankaza Deresi, yağmurların yoğun olduğu zamanlarda taşarak zarara uğratır. Yaz mevsiminde dere kurur. Derenin verdiği zararı önlemek amacıyla devlet bütçesinden farklı zamanlarda 3'er bin kûsur lira sarf edilerek setler inşa edilmiştir¹².

II. Lankaza Ovası/Sahrası Ilıca Vakfı

Lankaza vakıf ılıcaları/kaplıcaları Lankaza Kasabası Ovası dâhilindedir. Aşık Mehmed eserinde ilk defa Beşik tesisindeki sulara girmiş daha sonrada Lankaza kaplıcalarının suyunu denemiştir¹³. Evliya Çelebi'de Beşik ve Lankaza sıcak su kaplıcalarını ziyaret etmiştir. Ermeni Rahibi P.L. İnciciyan'da her iki kaplıcaı ziyaret ettiğini belirtir¹⁴.

Aşık Mehmed 996/1587/1588'deki Selanik'i ikinci seyahati sırasında Lankaza'da bir gece kalarak buradaki havuzda yıkanmıştır. Aşık Mehmed ılıca hakkında bilgi verirken sıcak suyunun orta derecede ılıman olduğunu ve bu suyun yakınında birde soğuk suyun bulunduğu belirtmiştir. Lankaza kaplıcası/ılıcası için hayırseverlerden biri bir kargir yapı ile bir camekânlı soyunma yeri yaptırmıştır. Bu yapı bir kubbe altında inşa edilmiştir. Ayrıca kubbe altında genişliği 20 ziradan daha fazla olan bir havuz vardır ve bu havuzun bir tarafında da bir hamam kurnası bulunmaktadır. İnsan bedenine fayda sağlayacak niteliktedir. Bu binanın haricinde bir de harman yeri büyüklüğünde siyah çamurlu bir alan vardır. İnsanlar buraya çıplak bir halde boğazına kadar batacak şekilde girip yarım saat kadar kalmaları halinde pek çok hastalıktan kurtulmaktadırlar¹⁵.

¹⁰ Selanik Vilayeti Salnamesi, 1321/1904-1905, s.415. BOA.HRT.h.00325/00001.

¹¹ Selanik Vilayeti Salnamesi, 1321/1904-1905, s.415.

¹² Selanik Vilayeti Salnamesi, 1321/1904-1905, s.415.

¹³ Aşık Mehmed; **Menâzırü'l-Avâlim**, Hazırlayan: Mahmut Ak, Cilt:I-II-III., Ankara-2007, s.

¹⁴ P.L. İnciciyan, s.50.

¹⁵ Aşık Mehmed, Cilt:III., s.348.

Selanik halkı yaz aylarında eşyalarıyla birlikte bu kaplıcaya/ılıcalara gelip etrafındaki geniş arazide çadır kurmakta ve 5-10 gün kadar kalıp bu kaplıcalardan istifade etmektedirler. P.L. İnciciyan'da Lankaza'daki bu yapıyı kubbeli bir ılıca ve yanında da bir soğuk su kaynağı olarak yazmıştır¹⁶.

19. yüzyılda Lankaza sahrası ılıca vakfı ve yapıları varlığını devam ettirmektedir. Selanik Vilayeti Salnamesinde de bu ılıcalardan şu şekilde bahsedilmektedir: Lankaza Ovası/sahrası ılıcası; Kasaba merkezine 20 dakika uzaklıkta olup, emsali olmayan nadir yapılardır. Kaplıcalar birbirine 15'er metre uzaklıktaki 3 ayrı mevkiden çıkmaktadır. Bu kaplıcalardan 2'sinin suyu sıcak 1'inin ise oldukça soğuktur. Sıcak sular bir kapta toplanır, soğuk su ise ayrı bir kapta toplanır. Sıcak sulardan birinde kükürt bulunur. Diğerinde ise altın, civa, çelik ile az miktarda kükürt bulunduğu yapılan fenni çalışmalarla tespit edilmiştir.

Sıcak suların harareti 32 derecedir. Kükürtlü su cilt hastalığına oldukça iyi gelirken, karma madenleri bünyesinde barındıranı ise özellikle romatizma başta olmak üzere çeşitli hastalıklara iyi gelmektedir. Romatizmanın yanısıra il ve imraz nedeniyle rekub ve nüzul gücünü kaybetmiş olanlara iyi gelmektedir. Bu sıcak suya düzenli olarak devam edenlerde iyileşme oranı yüksektir.

Soğuk su kaplıcası büyük ve hacimlidir ve suyu gayet lezizdir. İnsanların rahatlıkla tüketebileceği düzeydedir. Sıcak sularda soğutulduğu takdirde içilebilmektedir.

Bu kaplıcaların etrafında yoğun akasya¹⁷ağaçları bulunmaktadır ve dikimi teşvik edilmektedir. Bu akasya ağaçları insan vücudunu dinlendirdiği gibi teşhir edilen eşyaların yapımında da kullanılmaktadır. Ayrıca sabun üretimi de yapılır. Kaplıcaların her iki tarafında dikilen ve 5-6 yıllık olanlar ve yeni dikilenlerle gayet güzel bir manzara oluşturmaktadır¹⁸. Belediyenin kurulumu sonrası buralara birtakım tesis ve kahvehaneler yapılarak bir dinlenme alanı oluşturulmaya çalışılmıştır. Ahalinin her suretle istirahati sağlanmaktadır¹⁹.

A. XIX. Yüzyılda Ilıcanın Vaziyeti

Lankaza Kaplıcalarının hem suyu hemde havası şifa niteliğinde olup Lankaza kaplıca banyoları nezih ve kaliteli durumdadır²⁰. Ancak gerekli

¹⁶ P.L. İnciciyan, s.52.

¹⁷ Salnamede ağacın adı geçmemekle birlikte yapılan tarife göre akasya ağacı olma ihtimali yüksektir. (gölgesi bol, mobilya ve ilaç yapımında kullanılan ağaç)

¹⁸ **Selanik Vilayeti Salnamesi, 1321/1904-1905**, s.413.

¹⁹ Bu mermer havuz halen mevcut olmakla birlikte suyun otellere çekilmesinden dolayı bu iyileştirici olduğuna inanılan havuzun etrafı sazlık ve kalabalık ve gürültülü bir kurbaga ile dolmuştur. Heath W.Lowry; **Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi**, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, s.247.

²⁰ **BOA. TFR.I.SKT.00123/12204**, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907.

yatırımlar yapılmadığından faydasız bir halde bulunmakta ve deva niteliğinde olan tabii zenginliğinden mahrum kalınmaktadır²¹.

Lankaza vakıf kaplıcalarının iyi geldiği başlıca hastalıklar arasında romatizma, cilt, basur vs. saymak mümkündür. Kaplıcadan istifade edenler arasında devlet memurları önemli oranda yer alır. Buraya gelen devlet memurları tabiplerin vermiş olduğu rapor doğrultusunda gelmişlerdir. Aşağıda birkaç örnek vermek faydalı olacaktır:

1893'lerde Alasonya Kaymakamı Osman Ragıb Bey, vücudundaki rahatsızlıktan dolayı Lankaza kaplıcalarına tedaviye gitmek için Manastır Vilayet idaresinden izin istemiştir²². Cezayir Bahri Sefid Vilayeti Umur-u Ecnebiye Müdürü Yusuf Efendi, müptela olduğu cilt ve romatizma hastalığının tedavisi için Selanik sahilinde bulunan Lankaza kaplıcalarına gitmek üzere 1 ay süreliğine izin istemektedir²³. Kosova Vilayeti Defterdarı Abdülmecit Sabit Bey Efendi romatizma hastalığından uzun zamandır mustarıptır. Doktoru, Lankaza kaplıcalarında 40 banyo yapmasını tavsiye etmiş ve bu doğrultuda bir rapor hazırlamıştır. Abdülmecit Mutaf Efendi 1 aylık izin istemekte ve bu izin Mayıs'tan itibaren geçerli olacak şekilde kaplıcada geçirecektir²⁴.

Serfiçe Livasına bağlı Nasılıç Kazası Kaymakamı Ali Rıza Bey, Nasılıç vardığından beri 3 yıl geçmiş olup bu süre zarfında kendisine verilen vazifeyi başarılı bir şekilde tamamlamıştır. Görevini en iyi şekilde yerine getirmekle birlikte havaların rutubetli olduğu zamanlarda ızdırabı daha da artmaktadır. Nasılıç Hasta hanesi Tabip Kolağası Servet bin Rıza, kaymakamın kendi daimi hastası olduğu ve mevcut vaziyetinin iyi olmadığı ve tedavi için 20 gün müddetle Lankaza kaplıcalarında hamam etmesinin ve fennen sıcak su banyolarının uygun olduğunu raporunda belirtmiştir. Banyo mevsimi geçmeden evvel gitmek için Serfiçe Mutasarrıflığına doktor raporu ile müracaat edilmiştir²⁵.

Manastır Valisi 25 Mart 1324/7 Nisan 1908'de 15 günlüğüne Lankaza Vakıf kaplıcalarına gitmek istemiştir. Bu 15 gün içinde kendisine Ferik Nazif Paşa vekâlet edecektir²⁶. Gilan Kaymakamı Binbaşı Şükrü Efendi'nin de hastalığı Gilan'a ulaştığından beri daha da artmış ve hastalığına yönelik yaptırdığı tedaviden istenilen sonuç alınmayınca Doktoru 1,5 ay kadar Lankaza

²¹ "17 Teşrin-i evvel 1320/30 Ekim 1904'te 5 gün boyunca aralıksız devam eden yağmur sonrası Lankaza Deresi taşmış ve Lankaza Ovasına, Kavalı karyesine maddi zarar verdiği gibi Lankaza Vakıf Kaplıcalarını su basmış ve banyo ve odalarına su girmiş ise de bir zarara uğratmamıştır. En önemlisi herhangi bir can kaybı olmamıştır". **BOA. TFR.I.SL. 56/5522**, 17 teşrin-i evvel 1320/30 Ekim 1904.

²² **BOA. DH.MKT.00056/00049**, 23 Mayıs 1309/4 Haziran 1893.

²³ **BOA. DH.MKT. 00372/00036**, 3 Nisan 1311/15 Nisan 1895.

²⁴ **BOA. TFR.I.KV.00059/15868**, 20 Nisan 1320/3 Mayıs 1904.

²⁵ **BOA. DH.MKT.01012/00014**, 10 Ağustos 1321/23 Ağustos 1905.

²⁶ **BOA. TFR.I.A. 00038/03715**, 29 Mart 1324/11 Nisan 1908.

Kaplıcalarına devamı yönünde rapor vermiştir. Kosova Vilayetinden Selanik Vilayetine gideceğinden rapor ve talep Dahiliye Nezaretine de gönderilmiştir²⁷.

Manastır Valisi Hıfzı Paşa'da uzun yıllardır refise-i mufassala hastalığına müptela olmuştur. Midilli'de bulunduğu zamanlarda Kelemeriye Kaplıcalarına tedaviye giderken Kale-i Sultaniye'deki görev zamanında da Kestanbulli kaplıcalarına gitmiştir²⁸. Manastır'a geleli 1 yıl olmuş ve bu zaman içinde vilayet dışına çıkmaya fırsat olunmaması evram-ı basuriyyenin şiddetini artırmıştır. Düzenli olarak gittiği tabip 25 günlük Lankaza kaplıcalarını tedavi olarak tavsiye etmiştir²⁹.

Selanik Vilayeti Merkez Bidayet Mahkemesi azalarından Hanancıyan Efendi 10 günlüğüne Lankaza kaplıcalarını gitmek için doktor raporu ile izin istemiştir³⁰. Mülga Teftişi Askeri komisyonu üyelerinden Birinci ferik rahmi Paşa vücudundaki rahatsızlıktan dolayı tedavi ve hamam için Lankaza Kaplıcalarını tavsiye edilmiştir³¹.

Örneklerden de anlaşılmaktadır ki bu kaplıcalara gidenlerin doktor raporu ile gitmektedir. Bu kaplıcaların fenni ve tedavi edici özelliği kanıtlanmıştır. Ayrıca gidenlerin gitme zamanı olarak mayıs-eylül ayları arasındaki zamanı tercih etmektedirler.

Lankaza Ilıca Vakfına olan talep 1890'lardan sonra daha yoğun bir şekilde artmıştır. Bunda, Selanik-Manastır, Selanik-Mitroviçe ve Selanik-Dersaadet arasında yapılan ve yapılmakta olan demiryolu hatları etkili bir faktördür. Bu hatlar insanların rahatlıkla bu kaplıcalara ulaşmasına olanak sağlamıştır³². Lankaza Kaplıcasına doğru demiryolu olmamakla birlikte Selanik'e gelenler buraya doğru yapılacak olan tramvay ve buharlı ömnibüsler sayesinde rahatlıkla ulaşmış olacaktır³³.

B. Ilıca Vakfının İmtiyaza Verilmesi

Yabancı ülkelerde bulunan bu gibi kaplıcaların ihtiyaca uygun bir şekilde inşa ve imar edilmekte ve dünyanın her tarafından insanlar ve ihtiyacı olanlar bu gibi kaplıcalara gitmektedir.

²⁷ BOA. TFR.I.KV.00195/19454, 17 Nisan 1324/30 Nisan 1908. BOA. DH.MKT.01254/00035, 26 Nisan 1324/9 Mayıs 1908.

²⁸ BOA. BEO. 003309/248166, 25 Nisan 1324/8 Mayıs 1908.

²⁹ BOA. BEO. 003309/248166, 25 Nisan 1324/8 Mayıs 1908.

³⁰ BOA. TFR.I.MKM. 00030/02907, 1 Haziran 1324/14 Haziran 1908.

³¹ BOA. BEO. 003392/254368, 24 Ağustos 1324/6 Eylül 1908.

³² İbrahim Yılmazçelik-Sevim Erdem; "Sultan II. Abdülhamid Döneminde Selanik-Manastır, Selanik-İstanbul Demiryolları Güzergahlarında İşletilen Madenler", *Turkish Studies*, 9/1, Winter 2014, s.157-184.

³³ "Manastır Valisi Hıfzı Paşa Manastır-Selanik arasında yapılmış ve tamamlanmış olan demiryolu hattı sayesinde Lankaza'ya ulaşmaktadır. BOA. BEO. 003309/248166, 25 Nisan 1324/8 Mayıs 1908. İbrahim Yılmazçelik-Sevim Erdem; “..

Osmanlı Devletinde yaşayan yerli ve ecnebi pek çok kişi de pek çok masraf ve külfetle bu tür kaplıcalara gitmekte ve hatta Lankaza'ya nisbeten oldukça “**laşey-değersiz**” türden olan Sırbistan'ın virane ve köhne banyolarına dahi gitmektedirler.

Oysaki Lankaza Kaplıcalarının hem suyu hemde havası şifa niteliğindedir ve kaplıca banyoları nezih ve kaliteli durumdadır³⁴. Ancak gerekli yatırımlar yapılmadığından faydasız ve atıl bir halde bulunmaktadır. Deva niteliğinde olan tabii zenginliğinden mahrum kalınmaktadır. Böylesine tabii bir deva şifa kaynağından mahrum kalınmasına sebebiyet veren her türlü şartların ve koşulların en az duruma düşürülerek çalışma yapılmalıdır.

Selanik Vilayeti Meclis-i Umumi toplantılarında sık sık gündeme gelen önemli konulardan biri de kazalardan verilen taktirlerde çoğunlukla bölgelerindeki iptidai mekteplerinin yokluğundan yada mevcut iptidai ve rüştiye mekteplerinde öğretmene duyulan ihtiyaçtan bahsedilmekteydi. Halkın okul açılması için yoğun talepleri olduğu ekonomik olarak yardım edebilecekleri maarifin hiç olmazsa masrafların yarısını karşılaması istenmekteydi. Ayrıca idadi mekteplerin yaygınlaştırılması ve mevcut olanların yatılı hale getirilmesi bir başka istekleriydi.

Selanik Vilayetinin maarif gelirleri kazaların ihtiyaç duyduğu okulların ve öğretmenlerin masrafını karşılamaya yetmemekteydi. Bu durumda vilayet ve kazalar çeşitli gelir kaynakları bulmalı yada elindeki imkanları verimli kullanmalıydı³⁵.

Belediyelerin kendilerine yeni gelir kaynakları sağlamaları gerektiği düşüncesi Lankaza belediyesini de harekete geçirmiştir. Lankaza sahrasında petrol gibi bir özellik gösteren ılıcalar mevcuttur. Belediye yılda sadece 2-3 ay gelir sağlayan bu yapının daha aktif olarak kullanımı için imtiyaza verilmesini gündeme getirecektir.

Yerel yönetim Lankaza ılıcalarını imtiyaza vermekle belediye ve maarif adına kazanç sağlayacağı gibi her yıl yağın yağmurlar sonrası Lankaza deresinin taşması ile ovada oluşan bataklık alanlarını kurutma çalışmaları da yapılmış olacaktır. Lankaza Deresinin taşması dolayısıyla sık sık ova sular altında kalmakta bazı zamanlar zirai anlamda zarara uğratmaktadır³⁶. Bu zarar bazen İlica Vakfı yapılarını da etkilemekteydi³⁷.

³⁴ BOA. TFR.I.SKT.00123/12204, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907.

³⁵ Kerim Sarıçelik; “Selanik Vilayeti Meclis-i Umumisinin 1909 Yılı Kararları Üzerine Bir Değerlendirme”, Editörler: Zafer Gölen-Abidin Temizer, **Balkan Tarihi**, Cilt 2, 2016, s.419-435.

³⁶ “17 Teşrin-i evvel 1320/30 Ekim 1904'te 5 gün boyunca aralıksız devam eden yağmur sonrası Lankaza Deresi taşmış ve Lankaza Ovasına, Kavalı karyesine maddi zarar verdiği gibi Lankaza Vakfı Kaplıcalarını su basmış ve banyo ve odalarına su girmiş

Verilecek olan imtiyaz ile hem Lankaza Ovası ıslah edilmiş olacak hemde vakıf kaplıcalarının yeni bina ve kaplıcaların bakım ve yapılacak bahçe vs ile Lankaza Kasabası halkı gelişip büyüyecektir.

Lankaza Vakıf Kaplıcalarına yönelik imtiyaz talebine birkaç örnek vermek mümkündür. Bunlardan biri Selanik Dava Vekillerinden Mustafa Arif Efendi'nin talebidir.

Mustafa Arif Efendi, kaplıcaların ıslahı ve bataklıkların kurutulması ile birlikte tramvay inşası için Ticaret ve Nafia Nezaretine 19 Mayıs 1324/1 Mayıs 1908'de imtiyaz talebinde bulunmuştur³⁸. Nezaret, bu kişinin yukarıda belirtilen imtiyazları mevkiî file koymaya ve buna uygun sermayeyi tedarik edebilecek güce ve itibara sahip midir böyle bir mali gücü ve çevresi olup olmadığı konusunda Selanik Ticaret Odasından bilgi istenilmiştir³⁹.

Diğer bir müracaatı ise Katibzade Mehmed Efendi ve Oğlu Ahmed Sabri Bey yapacaktır.

III. Ilıca Vakfının Büyük Bir Kompleks Yapıya Dönüşümü

Selanik'te ikamet eden Katibzade Mehmed Efendi ve oğlu Ahmed Sabri Bey Lankaza Kasabası civarında bulunan kaplıca özelliğine sahip bazı yerleri fenni usul ve kaidelere uygun olarak ıslah etmek istemektedir. Ayrıca buralarda tesisler kurmak ve kaplıcaya civar olan ve yakınlarındaki bataklıkları temizlemek ve Selanik'ten Lankaza'ya kadar buharlı arabalar işletilmek için 50 yıllığına 1907'de imtiyaz talebinde bulunmuştur⁴⁰.

Katibzade Mehmed Efendi ve oğlunun istediği yerlerin mülki statüleri vakıf kaplıca/ılıcası olarak kayıtlıdır. Bu nedenle yapmak istedikleri çalışma için

---

ise de bir zarara uğratmamıştır. En önemlisi herhangi bir can kaybı olmamıştır". **BOA. TFR.I.SL. 56/5522**, 17 teşrin-i evvel 1320/30 Ekim 1904.

³⁷ **BOA. TFR.I.SL. 56/5522**, 17 teşrin-i evvel 1320/30 Ekim 1904.

³⁸ **BOA. TFR.I.M.00021/02008**, 19 Mayıs 1324/1 Mayıs 1908.

³⁹ "...Şirket/müteahhid kuracağı şirketin bu işi yapabilecek mali kudrete sahip olduğu ile ilgili Ticaret Odasından iktidarı mali şahadetnamesi alması gerektiği gibi nakit veya Devlet Eshamı olarak Nafia Nezaretine veya Nafia Nezaretinin belirleyeceği bir bankaya 2000 lira kefalet akçesi ödeyecektir. Bu kefalet akçesi imalat ve inşaatın kabul muamelesi akabinde iade edilecektir. Bir yıl içinde çalışmalara başlamazsa ve 3 yıl içinde tamamlamazsa 2000 liralık kefalet akçesine el konulacaktır **BOA. TFR.I.M.00021/02008**, 19 Mayıs 1324/1 Mayıs 1908.

⁴⁰ **BOA. ŞD. 2069/00007**, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912 tarihli yazışma. **BOA. DH.İD.00105/1/00032**, 19 Eylül 1327/2 Ekim 1911. **BOA. DH.MUİ.00016/00045**, 16 Eylül 1325/29 Eylül 1909. **BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007**, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

Evkaf Nezareti ile yazışmaları gerekecektir. Katibzade ve oğlu, Lankazadaki vakıf ılıcalarının işletiminin kendilerine verilmesini istemektedirler.

Şurayı Devlet'e gelen müracaat değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre yapılan araştırmada Vilayet İdaresinden bilgi istenilmiş ve ilk olarak imtiyazı talep edilen vakıf kaplıcasının hukuk vaziyetinin tespiti için çalışmalara başlanılmıştır. Vakıf kaplıcası tevhit esasına dayalı olarak işletilmektedir. Mutasarrıfı ise Kerimhan Hatun idaresinde olduğu Vilayet tarafından beyan edilmiştir. Ancak bu beyanla birlikte kaplıcanın bir yönüyle şarta bağlı veya vakfının mevcut olmadığı gibi bir tarafa bağlı olmadığından Kerimhan Hatunun bu yöndeki mülkiyetine itibar edilmeyip Vilayet İdaresi olarak hizmet esas olup ılıcanın Evkaf-ı Münderise'den yani eser kalmamış vakıflardan olması gerektiği konusunda görüş belirtmiştir⁴¹. İlicanın Evkaf İdaresi çatısı altında imtiyaza verilmesi yönünde görüş belirtmiştir

Katibzade Mehmed Efendi ile oğlunun talip olduğu kaplıcaya el koymak isteyen bir diğer birim ise Hazine-i Celiledir. İlica Vakfının hali hazırdaki vaziyetinde tevliyetinin boş olmasından dolayı kaplıcanın Hazine-i Celile adına zapt edilmesi gündemdedir. Hazine-i Celile yapılacak zapt öncesi mülkiyet veya tevliyet iddiasında bulunanlar var ise hukuki çerçeve doğrultusunda hareket edilerek mahkemeye müracaat etmeleri lazım gelmektedir. Şura-yı Devlet'in Maliye, Maarif ve Nafia dairelerince gerekli tahkikatı istediği gibi. Bu dairelerde imtiyazın görüşülmesi ve karara bağlanabilmesi için kaplıcaların mevcut vaziyetinin belirlenmesi sonrası imtiyaz talebi görüşmeye açılacaktır.

Elbette ki kaplıcanın imarı civarındaki bataklık alanlarının kurutulması, ovanın havasının değişmesi, kaplıcanın şifalı olması itibarıyla verilecek olan bu imtiyaz kaplıca sularından elde edilecek istifade ziyadece artacağı gibi Lankaza Kasabasının gelişmesine ve ahalinin sıhhat-i fenniyesin katkı sağlayacaktır. Bu durumlar göz önüne alınarak hukuk-u vakfiye ve vakfiyesinde yer alan şartlar ile Belediye'nin durumu gözetilerek bir uzlaşma yolu bulunmalıdır. Vakıf İdaresi ile Lankaza Belediye İdaresi arasında bir uzlaşma sağlanmalıdır⁴².

A. İlica-ı Sahra Vakfı ve Mütevellî Kerimhan Hatun, Kardeşleri ve Çocukları 1847 ve öncesi vaziyeti

Selanik'in merkez köylerinden olan Lankaza Köyü ovasında/sahrasında olan vakıf ılıcasının tevhit yoluyla mutasarrıflar tarafından işletilmektedir. Doğum yoluyla gelen bu işletme işini 1263/1847'lerde Mustafa, Ayşe ve Kerimhan Hatun tarafından müştereken yapılmaktaydı⁴³. İlica Vakfı Evkaf-ı

⁴¹ BOA. ŞD. 2069/00007, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912 tarihli yazışma.

⁴² BOA. DH.İD.00105/1/00032, 19 Eylül 1327/2 Ekim 1911.

⁴³ BOA.EV.KSD. 48/70,27 Sin 1263/8 Eylül 1847.

mülhakadandır⁴⁴. Devletin gözetimi ve denetimi altında olmak şartıyla kurucusunun soyundan gelen mütevellilerce yönetilen bir vakıftır. Ayrıca bu ılıca vakfının işletiminde ekber-erşed kuralı uygulanmamakta olup müşterek tevhit esası uygulanmıştır⁴⁵.

Kerimhan Hatun, kardeşleri Ayşe ve Mustafa'nın çocuksuz ölümleri üzerine kendisinin kadim hissesinin yanısıra bu kardeşlerinin hisselerinin de kendisine verilmesini talep ederek mahkemeye müracaat etmiştir.

Kerimhan Hatun, Muharrem 1251/Nisan/Mayıs 1835'den Zilhicce 1261/Aralık 1845 yılına kadar ki 10 yıllık ılıca vakfına ait muhasebe defterini imzalı ve mühürlü olarak mahkemeye sunmuştur. Ancak ılıcanın vakfiyye kaydı bulunmadığı gibi Defterhane-i Amire'de de kaydı yoktur. ılıcanın sicilde de kayıtlı olmaması böyle bir ılıca vakfının varlığını/meşruiyetini meçhul bir duruma düşürmüştür⁴⁶. Vaziyeti etrafıca tetkik etmek lazım gelecektir.

ılıcanın mahallindeki kayıtlarına bakılacak, sicil kayıtlarına bakılacak ve ayrıca vakfiyyesi bulunmaya çalışılacaktır. ılıca bir tarafa bağlı mıdır? Gerçek hasılatı ne kadardır vs. gibi konular araştırılacaktır.

Selanik Evkaf İdaresi, ayrıca mazbata ile 1262 senesi Muharreminden-Zilhiccesi (Aralık Ocak 1845/1846-Kasım/Aralık 1846) sonuna kadar ki gerekli muhasebe kayıtlarını da tetkik edecektir⁴⁷.

ılıcanın binası sağlam ve kâgir yapıdır. Banisi bayındır durumdadır. ılıcaya bitişik ve meşruiyeti bulunan Hafsa Hatun Vakfının⁴⁸ ikinci nüshalı defterinde de görüleceği gibi ılıca vakfının bakım ve onarımı ayrıca temizliğinin sağlanması için Hafsa Hatun Vakfına ait bir dükkânın gelir kaynağı geçen yıl bu ılıca vakfına tahsis edilmiştir. 1261 /Ocak-Şubat 1845 ile 1262/Aralık-Ocak 1845/1846 yılı muharremi muhasebe kaydı birleştirilerek ve imzalanarak hazırlanan defter Hazine-i Celileye sunulmuştur⁴⁹.

⁴⁴ BOA. EV.MKT. 01782/00272, 25 Kanun-u Sani 1307/6 Şubat 1892.

⁴⁵ BOA. EV.MKT. 01782/00272, 25 Kanun-u Sani 1307/6 Şubat 1892.

⁴⁶ BOA. VGM.EV. Defteri, 12923, 24 Receb 1263/8Temmuz 1847, s.242.

⁴⁷ BOA. VGM.EV. Defteri, 12923, 24 Receb 1263/8Temmuz 1847, s.242.

⁴⁸ Taşköprülü-zade Mehmed Efendi, Selanik'te Kadı iken 1001/1592-1593'te Aşık Mehmed'i Selanik Vakıflarının muhasebatını gözden geçirmek üzere görevlendirmiştir. Aşık Mehmed'de vazifesi gereği "Sukuk-u sicilat-ı evkafı Selanik'de kayıtlı Hamza Bey Camii vakıfları vakfiyesini incelerken vakfiyedeki "Hafsa binti Hamza Bey" ibaresinden istidlalle bu caminin banisinin Hamza Bey değil de kızı Hafsa Hanım olduğunu ileri sürmüştür..." Aşık Mehmed, Cilt I, s. LXI-LXII. Mark Mazower; **Selanik, Hayaletler Şehri**, Çeviren: Gül Çağalı Güven, İstanbul-2013, s.52-69. Meropi Anastasiadou; **Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)**, Çeviren: Işık Ergüden, İstanbul-2010, s.300.

⁴⁹ BOA.EV.KSD. 48/70,27 Sin 1263/8 Eylül 1847.

Hafsa Hatun Vakfının da, elde mevcut ve sicilde kayıtlı vakfiyesi bulunmamakla birlikte teamülü kadimden beri var olduğu tespit edilmiştir⁵⁰. 24 Receb 1263/8 Temmuz 1847 tarihinde Selanik Evkaf Müdürlüğüne gelen yazıda da Evkaf-ı Hümayun Nezaretine bağlı olan ve Selanik'in Lankaza Karyesi sahrasında bulunan ılıca vakfının da tevhit esasına bağlı olarak Mutasarrıf yetkisi Mustafa, Kerimhan ve Ayşe'ye ait olduğu tasdik edilmiştir⁵¹.

ılıca vakfının gelir durumu ise, Lankaza Karyesi ovasının/sahrasının ortasında olup devamlılık sınırlı olmakla birlikte bilhassa yaz aylarında iki ay kadar burayı alışkanlık haline getirmiş olanlar yada bir hastalığa tutulmuş olanlar bu ılıcaya giderek 5-10 pare vererek yılda 300-500 gurusluk bir gelir sağladığı ihbar edildiği gibi ayrıca ılıcanın varlığı ile ilgili olarak hazırlanan ilam ve mazbata kayıtlarında da bu bilgi doğrulanmaktadır. Bu haliyle ılıcanın tevhit esasıyla iki hissesi olan Mustafa ve Aişenin çocuksuz ölümlerinden dolayı bu iki hissenin Kerimhan Hatunun kadim hissesine eklenmesi için berat verilmesi uygun olacaktır⁵². Karar padişahındır⁵³.

Kerimhan Hatun beratını almıştır⁵⁴. 1263/1847'den 1283/1866 yılına kadar mütevellilik görevini yürütmüştür. 1283/1866'da ölümü sonrası uzun yıllar boşta kalacaktır yaklaşık 25 yıl bu görevi kimin yürüttüğü bilinmemekle birlikte 1308/1891 yılına gelindiğinde Kerimhan Hatun'un çocukları mütevellilik görevini üstlenmek isteyecekler ve üstleneceklerdir.

B. ılıca Vakfının 1308/1891'lardaki vaziyeti

1308/1891'lerde Selanik Vilayetinin merkezine bağlı Lankaza Kazasının merkez Lankaza kasabası sahrasında/ovasında bulunan ılıca Vakfının cinsi tevliyet esasına dayalı olarak devam etmektedir. 1309/1892'li yıllara gelindiğinde Derviş Ali kızı Kerimhan Hatun bundan önce Sadri Bekiroğlu Ali ile Sadri kebire kızları Ayşe ve Fatıma'yı terk etmişlerdir. Kerimhan Hatunun ölümü ile bu ılıca vakfı boşta kalmıştır⁵⁵.

Derviş Kızı Kerimhan Hatun 11 Ramazan 1308/20 Nisan 1891'den 25 yıl önce vefat etmiş olup mahlûl kalan ılıca vakfının kendilerine tevcihi için Kerimhan Hatunun oğlu Ali ve kızları Ayşe ve Fatıma tarafından arzuhal verilerek talep edilmiştir. Durumun yerinde araştırılması amacıyla gerekli

⁵⁰ BOA.EV.KSD. 48/70,21.8.1263/8 Eylül 1847. BOA.EV.THR.5/99,29 Ra 1624/5 Mart 1848.

⁵¹ BOA. VGM.EV. Defteri, 12923, 24 Receb 1263/8Temmuz 1847, s.242.

⁵² BOA.EV.KSD. 48/70,21.8.1263/8 Eylül 1847. BOA.EV.THR.5/99,29 Ra 1624/5 Mart 1848.

⁵³ BOA. EV.MKT. 1777/118, 3 Rebiülevvel 1309/7 Ekim 1891.

⁵⁴ BOA. VGM. DEFTER. 04967/00071,28 Mayıs 1306/9 Haziran 1890.

⁵⁵ BOA. EV.MKT. 1777/118, 3 Rebiülevvel 1309/7 Ekim 1891.

talimatlar verilmiştir⁵⁶. Kerimhan Hatun'un oğlu Ali ve kızları Ayşe ve Fatıma müşterek olarak vakfı idare etmek istedikleri talebinin yanına 1263/1847 senesinden 1306/1888-1889 senesine kadar ki muhasebe kayıtlarını ve evraklarını da sunmuşlardır.

Bu dosyaya 1307 yılı Martı/Mart-Nisan 1891 kayıtları da sunulmuştur. Ancak evraklar detaylı olarak incelendiği zaman 1307 yılı Martı kayıtlarının henüz yer almadığı tespit edilmiştir⁵⁷. 1306 yılı Eylülünden 1307 yılı Teşrin-i sani (Eylül/Ekim 1890/Kasım-Aralık 1891) nihayetine kadar ki kayıtlar Selanik Vilayeti İdaresi tarafından toplanıldığı gibi ayrıca bu kişileri ispat için gerekli olan ve gönderilmesi gereken evraklar varsa onların da gönderilmesini istemişlerdir.

Bu evraklar hem Selanik Vilayetince hemde Evkaf Muhasebeciliğince istenmiştir⁵⁸.

İlica Vakfının hali hazırdaki mevcut vaziyeti Evkaf-ı kadimeden ise de maalesef Mahkeme Sicillerinde bile kayıtlı vakfiyesine rastlanmamıştır. İlicanın bu kaydının bulunmamasına rağmen sahranın ortasında banisi kağır halde mevcuttur ve mamur halde de bulunmaktadır. Mütevellisinin vefat etmesi üzerine terk etmiş olduğu oğlu Ali ve kızları Ayşe ve Fatıma yaşamaktadırlar. Bunlar bu ılıca vakfının mütevelliliğini yapacak konumda olduklarından vakfın idaresinin müştereken kendilerine verilmesini istemişlerdir⁵⁹.

Gelen mazbatada ayrıca Ali, Ayşe ve Fatıma'nın pür hayat bir hayat yaşamakta oldukları ve bu ılıca vakfını idare edebilecek ehliyete sahip oldukları ifade edilmiştir. İlica Vakfının mevcut ve mamur konumda olmasından dolayı Ali, Ayşe ve Fatıma'ya müşterek olarak tevcih edilmesi lüzumlu olup ve bu konuda da İlam-ı Şer hazırlanmıştır⁶⁰.

Bu 3 kardeşin mütevellilik yapacak bir ehliyete sahip oldukları konusunda Meclis-i Şer'e Lankaza Kasabası ahalisi azalarından ve erbab-ı vukufdan Musa Efendi ibn-i İbrahim Efendi, Hüseyin Ağa ibn-i Ali, Ahmed Efendi ibn-i İsmail, Elhac Hasan Efendi ibn-i Elhac Ali, Hasan Ağa ve İskender Ağa ibn-i Hasan ve Emir Osman ibn-i Hasan, Mustafa Ağa ibn-i Hüseyin ve Elhac Mehmed Efendi ibn-i Elhac Ali adlı kişiler şahitlik yapmışlardır. Şahitlik yaptıklarına dair belgeleriyle birlikte tevlit esasına dayalı olarak bu kişilerin Kerimhan Hatun'un çocukları olduğu konusunda şahitlik yaptıkları gibi bu çocukların ılıca vakfının esası olan tevlit esasını taşıdıklarını Sadri oğlu Ali ve kızları Ayşe ve Fatıma'ya

⁵⁶ BOA. EV.MKT. 1777/120,11 Ramazan 1308/20 Nisan 1891.

⁵⁷ BOA. EV.MKT. 01782/00272, 25 Kanun-u Sani 1307/6 Şubat 1892.

⁵⁸ BOA. EV.MKT. 01782/00272, 25 Kanun-u Sani 1307/6 Şubat 1892.

⁵⁹ BOA. EV.MKT. 1777/118, 3 Rebiülevvel 1309/7 Ekim 1891.

⁶⁰ BOA. EV.MKT. 1777/120,11 Ramazan 1308/20 Nisan 1891.

müştereken tevcihi konusunda berat verilmesi için ihsan ve sadaka buyurulmuştur⁶¹.

Vakfın hakim tarafından görülen hesabına göre yıllık olarak Ali, Ayşe ve Fatıma'dan alınması lazım gelen 795 guruş tevcih harcıyla 20 guruş berat ücreti ve geçmiş yıllara ait harç bedelinden dolayı Evkaf Hazinesinin 1245 guruş alacağı olup toplam 2060 guruşun ılıca giriş ücretinden Lankaza Mahalli Belediye sandığına terk olunan %50 hisseden başka mütevellilere ait diğer %50 hisseden alınacak ve bu para Selanik Osmanlı Bankasına yatırılacaktır. Görülen hesapların matbu koçanları takdim edilmesinden başka İlica Vakfının bu kişilere tevcih işlemlerinin yapılması konusunda Evkaf-ı Hümayun Nezaretine sunulmasına ve Evkaf Muhasebeciliğini bildirilmiştir. Beratı tasdik olunmakla birlikte emr ve ferman padişahındır⁶².

C. İlica Vakfının 1327/1911'lerdeki Vaziyeti

Şurayı Devlet Encümen-i Mahsusa Nezareti 1906'da yapılmış olan müracaatı ılıca vakfının hukuki vaziyeti netleşene kadar imtiyaz teklifinin şimdilik bekletilmesine ve gerekli tahkikatın yapılmasına karar vermişti. İlicanın vakıf ılıcası olduğunu anlaşılması üzerine Şurayı Devlet asıl çalışmaların artık başlayabileceğini belirtmiştir.

Katibzade Mehmed Efendi ve oğlu Ahmed Sabri Bey'in imtiyaz talebi sonrası ortaya çıkan vaziyete göre ılıcaların/kaplıcaların evkafa aidiyeti kanıtlanmış olmasından dolayı Katibzade Mehmed Efendi ve oğlunun Evkaf Nezareti ile gerekli müzakerelerde bulunması gerekmektedir. Müzakerelerin sağlıklı olabilmesi için Sadarete bulunan evrakların örneğinin Evkaf-ı Hümayun Nezaretine gönderilmesi gerekmektedir. Evkaf Nazırı namına Muavin bu belgeleri nezareti adına talep etmiştir⁶³.

Selanik Vilayet İdaresi tarafından Vakıf İlicası ile ilgili kabul edilmiş olan mukavelename ve şartname layihalarının nüshaları ve diğer evrakıyla birlikte 3 Kanun-u Sani 1327/16 Ocak 1913'te Şurayı Devlete takdim etmiştir.

Şurayı Devlete takdim edilen belgeler arasında Ahmed Sabri Bey adına Vekil Mustafa Fazıl imzasıyla sunulan arzuhalde yer almıştır. Mustafa Fazıl Efendi 26 Temmuz 1322/8 Ağustos 1906 tarihinde vekil olarak tayin edilecek ve 1322 tarihinden 29 Nisan 1329'a kadar bu görevini başarılı bir şekilde

⁶¹ BOA. EV.MKT. 1777/118, 3 Rebiülevvel 1309/7 Ekim 1891.

⁶² BOA. EV.MKT. 1777/120,11 Ramazan 1308/20 Nisan 1891.

⁶³ BOA. BEO. 003940/295486, 6 Teşrin-i sani 1327/19 Kasım 1911. BOA. BEO. 004172031/2834, 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913. VGM. DEFTER, 00948/00123, 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913, s.237.

gerçekleştirecektir⁶⁴. Bu dokümanlar Şurayı Devletın Nafia, Maliye ve Maarif daireleri gönderilmiştir. Ayrıca farklı ülkelerde bulunan Marinabad, Konjuksevil ve buna benzer dünyaca ünlü kaplıcaların idareleri hakkında da bilgi sahibi olmak amacıyla Hariciye Nezareti ile ilgili Konsolosluklar ile temasa geçilmesine ve gerekli bilgilerin alınmasına karar verildi⁶⁵.

İlcanın mevcut hali hazırdaki vaziyeti sadece Evkaf Nezareti ve Vilayet İdaresini ilgilendirmeyip Nafia, Maarif ve Maliye Nezaretlerini de ilgilendirmektedir. Bu ılıca vakfının gelirinden yıllık olarak mukavenamede sunulan bilgilere göre; Evkaf Nezaretinden başka Maarif Nezareti ile Mahalli Belediye İdaresi (Lankaza belediyesi) dahi yıllık gelir içerisinde pay verildiği sunulan evraklarda anlaşılmıştır. Bu nedenle her üç dairenin daha önceki işbirliklerinin derecesinin anlaşılması ve ona göre bir karar verilmek üzere her 3 nezaretten de bir memurun görevlendirilmesine karar verilmiştir.

Evkaf Nezaretinden gelen Tahrirat Müdürü İsmail Hakkı Bey;

Vakıf Kaplıcasının mahalli tevlihi itibariyle Kerimhan Hatun sorumluluğunda olmakla birlikte Kerimhan Hatun'un vefatı sonrası vakfiyesi kayıt edilmemiş ve tevliyet hakkındaki şartı da gayri malum bulunmasından ve esasen vakfiyesi bulunmayan ve vakfiyesi mevcut olsa da ihtiyaca salih bulunmayan/hizmet etmeyen vakıfların nezaretçe zabt ve idaresi hükmü nizam gereğince şeklinde görüş belirtmiştir.

Tahrirat Müdürü İsmail Hakkı Bey, nezaretin zabt ve idare etme hakkının olmakla birlikte Nezaret İdaresi bu kaplıcanın yerel idare tarafından idare edilmesine izin vermiş olup bu idare hakkı ise sadece banyo civarında bulunan ve müstakil olarak mutasarrıf olunan çamur banyosuyla, soğukluk ve odaların alanını ve kahvehanenin dahil-i daire imtiyaz edilmesinden ibarettir.

Maarif Nezareti adına gelen Muhasebe Müdürü Sıdkı Efendi'de adı geçen kaplıcalar hakkında 15 yıl evvel yani 1313/1897/1898'lerde Lankaza Kaza İdare Meclisinde alınan karar sonrası maarif için kişi başına 10'ar pare alınmasına karar verilmiştir. Aradan geçen üç yıllık zaman sonrası yeniden bir karar alınmış ve her 3 yılda bir 10 pare zam yapılarak bu tahsilatın yapılmasına karar verilmiştir.

İlica vakfının gelirinin gittiği yerler arasında Lankaza İptidai ve Rüştüye Mektepleri yer almaktadır. Mekteplerin iane harici masraflarının kira geliri

⁶⁴ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

⁶⁵ BOA. ŞD. 2069/00007, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912, . Sadaret Dairesi ile Evkaf Nezareti arasındaki yazışmada 6 Teşrin-i sani 1327/19 Kasım 1911 tarihli ve 534 numaralı evrak Lankaza Kasabası civarındaki kaplıcalarla ilgili olup belgenin bir örneğinin Evkaf Nezaretine gönderildiği ve 295486 numaralı evrakla gönderildiği ve dosyaların birleşmesi diye not düşülmüştür. BOA. BEO.0003966/297443, 9 Teşrin-i Sani 1329/22 Kasım 1913.

kaplıcaya giren kişilerden alınan “giriş ücret ”ine ilave edilen meblağdan karşılanmaktadır⁶⁶. 1904’te Lankaza Maarif Komisyonu, hesap işlerine bakmak üzere Komisyon Katibi Hasan Efendiyi seçmiştir. Katib Hasan Efendi ilk olarak Selanik Maarif Müdüriyetinden mahallin Evkaf-ı Münderise’si hakkında bilgi istemiştir. Bu tarihlerde kazalar eğitim işlerine tahsis edebilecekleri maddi kaynaklar aramaktadır⁶⁷.

Lankaza Kasabasında Evkaf-ı Münderiseden olup Maarif adına zapt edilen bir han ve 3 dükkânın senetleri tanzim edilerek gönderilmesi Defter-i Hakaniden istenmiştir⁶⁸.

1907’lerde kaplıcalar varidatının toplam yıllık geliri 1000 Liradan ibaret olup 250’şer lira olarak Maarif, Belediye, Donanma idaresi ile Mütevelliyeye taksim edilmektedir. (Tablo 2)

Tablo 2: 1907’lerde Lankaza Vakıf Kaplıcalarının (Sıvık-Soğuk ılıca) Gelirinin Taksimatı

Maarif	Belediye	Donanma İnesi	Müteveli	Yekün
250 Osmanlı Lirası	250 Osmanlı Lirası	250 Osmanlı Lirası	250 Osmanlı Lirası	1000 Osmanlı Lirası

Maarif Nezareti adına gelen Muhasebe Müdürü Sıdkı Efendi Kerimhan Hatun vakfından olan ve yıllık geliri yukarıda belirtildiği gibi taksim edildiği Maarif Nezareti tarafından da beyan edilmiştir. Ancak kaplıca, mahalli sebeplerden dolayı zamanla Evkaf Nezareti tarafından zapt olunarak idare edilmekte bulunduğundan Kaplıca’nın yıllık gelirinden Müteveli adına bir hisse ikrazına/payına gerek kalmamıştır. Ayrıca Donanma İnesi adına akçe alınması meselesi de geçici bir durum olmasından dolayı Vakıf Kaplıcalarının gelir dağılımının mevcut hali hazırdaki vaziyetinin yeniden görüşülmesi gerektiği ve mukavelename ve şartname layihalarının bu konu ile ilgili maddelerinin yeniden görüşülmesinde fayda olduğu belirtilmiştir. (Tablo 3)

Tablo 3: 1912’lerde Lankaza Vakıf Kaplıcalarının (Sıvık-Soğuk ılıca) Gelirinin Taksimatı

Maarif	Belediye	Donanma İnesi	Müteveli	Yekün
250 Osmanlı Lirası	250 Osmanlı Lirası	-	-	1000 Osmanlı Lirası

%50 hissenin vaziyeti belirsizdir.

⁶⁶ BOA. MF.MKT.774/43,27.01.1322/13 Nisan 1904. (Not: bu belgenin özeti var, görüntüsü yok)

⁶⁷ BOA. MF.MKT. 664/27,26.06.1320/8 Eylül 1904.

⁶⁸ BOA. MF.MKT.713/53, 20.03.1321/2 Haziran 1905.

D. Şirket Kurulumu (1907) ve İmtiyaz Hükümleri

Selanik Vilayetine bağlı olan Lankaza Kasabası civarında bulunan kaplıcaların fenni ıslahı ile birlikte buralara omnibüs arabaları vasıtasıyla gitmek üzere Katibzade Sabri Bey talepte bulunmuş ve bu talebinin öncelikle Selanik Vilayetine sunmuş daha sonra ise Ticaret ve Nafia Nezaretine sunmuştur. Ticaret ve Nafia Nezareti mukavelename ve şartnamede yer alan şirket kurulumu ile ilgili hükümlerde birtakım taleplerde bulunmuştur⁶⁹.

Bunların başında “Şirketin hissedarlarının Şirket-i Hayriye gibi sadece Osmanlı Tebaasından olanların olması ve hisse senetlerinin hurufat nameye kayıtlı olması şartıyla bir Anonim şirket kurulması istenilmektedir.

Katibzade Sabri Bey, kaplıcalar gibi genele hizmet edecek bir tesisin kurulumu için sadece Osmanlı tebaasından kişilerin hisse sahibi olmaları Selanik Vilayeti ile kaplıca açısından düşünüldüğünde bu sayıda ve bu gelirden sermayedar bulmakta zorluk olacaktır. Üstelik düzenlenecek olan hisse senetlerinin isme ve şahsa kayıtlı olması (name-i muharrere hususi) ve Osmanlı Tebaasından olması şartları vilayet açısından sınırlı olacağından ayrıca mutasarrıfın ismine yazılı olan hisse senedinin başkasına devir ve ferağ sırasında yapılacak iş ve işleyişler uzayacaktır⁷⁰.

Devr ve ferağ eden ve alan tarafları ile biraraya gelinerek bu işlem Şirketin defterine kayıt edilecek ilgili tarafların kendileri veya vekilleri imza edip daha sonra Şirket İdaresi devr ve ferağ işlemi senede şerh düşecektir. Bu şerhin düzeltilmesi ve senedin tekrar tahriri bir hayli zaman, merasim, kırtasiye vs. sebep olacağı gibi bu kadar iş ve işleyiş alınacak olan 5 Liraya değmeyeceği ve Mutasarrıfa yönelik oluşturulmuş olan bu tür hisse senedi satışlarına rağbet görülmeceğinden sakıncalı olacaktır.

Onun yerine “*Hamiline ait esham*” uygulamasının daha mantıklı olacağı ve hiçbir külfet, zaman kaybı, teferruat gerek duyulmaksızın “aynı tasdiki” gibi şekilde uygulama yapılırsa bu tür hisseler her daim rağbet olacağı ve böylece yeterli ve şirket kurallarına haiz sermayedarlar bulmak daha kolay olacaktır⁷¹.

Kurulacak olan şirketin hisse senetleri hamiline ait olmak üzere düzenlenecektir⁷². Gerçek şu ki böylesine büyük bir teşebbüse sermayenin oluşması için “*Hamiline yazılı*” hisse senedi ihracına olanak sağlayan bir Anonim Şirket teşkiline müsaade olunmadıkça böylesine büyük bir teşebbüsün gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır⁷³.

⁶⁹ BOA. TFR.I.SKT.00123/12204, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907. BOA. ADVN.MKL.00055/00003, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

⁷⁰ BOA. TFR.I.SKT.00123/12204, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907.

⁷¹ BOA. TFR.I.SKT.00123/12204, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907.

⁷² BOA. TFR.I.SKT.00123/12204, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907.

⁷³ BOA. TFR.I.SKT.00123/12204, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907.

1. İstimlak Meselesi

Kaplıcalar umumi halkın menfaatine yönelik olduğundan dolayı istimlak kanununda birtakım kolaylıklar sağlanmıştır. Buna göre kaplıcalar ve buna bağlı tesislerin kuruluşu için gerekli olan geçici ve daimi yerlerin istimlakı şu şekilde yapılacaktır.

İstimlaka konu olan yerler arasında; emlak arazi nevinden olanlar yada kum, taş, kireç ocağı vs. şeklinde olanlar meralık alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Müteahhit/Şirket resmi olarak fertlere ait emlak ve arazinin müracaat tarihinden itibaren 6 ay içinde istimlak kanununa uygun olarak yerel/mahalli hükümet marifetiyle satın alınacak ve Evkaf İdaresi adına istimlak edilerek şirkete/müteahhite imtiyaz süresince devr edilecektir. Tabii olarak bu teslimatın yapılabilmesi için müteahhit/şirket emlak veya araziye usulen belirlenen bedeli Osmanlı veya Selanik Bankasına yatıracak ve çeki mahalli hükümete yatıracaktır⁷⁴.

2. Meralık alan

İstimlakine gerek duyulacak arazi içerisinde Lankaza Kasabası ahalisine tahsis edilmiş olan meralık alanda bulunmaktadır. Arazi Kanunnamesinin 97. Maddesine göre; “Mera türünden olan ve kadımden beri bir karye veya bir kasaba ahalisinin faydalanması amacıyla verilen bu yerlerde bina tesis edilemeyeceği gibi üzüm bağları, bağlık alanlar, ağaç dikimi ayrıca bağ ve bahçe vs. tesis edilemeyeceği ve bunların her daim mera olarak baki kalacağı” ifadesi yer almaktadır.

Bu kanunun yer almasındaki sebep mera gibi alanların ahalice alınıp satılmamasını veya ahali tarafından tecavüz edilmesini önlemektir. Esasen hükümetçe bir karye veya kasaba ahalisine tahsis edilmiş olan bu tür arazilerin Hükümetçe kullanılmasını gerektirecek durumlarda Hükümet tarafından ilgili köy veya kasaba ahalisine başka bir mera tahsis veya ihtiyaçları tathir edilmek suretiyle alınması demek men olmadığından Lankaza Kasabası ahalisinin ihtiyacı taziyik edilmemesi için meranın kapsadığı alan nispetinde⁷⁵ ve Lankaza Kasabası hududu dahilinde ve ona eşit olarak mera olmaya uygun bir yer mevcut olduğu takdirde öncelikle meralık alan ilgili müteahhit/şirkete teslim edilmesi ve bu konuda yerel hükümet ile görüş alışverişinde bulunmak, imtiyaz süresi bittikten sonra hükümete teslim olunmak şartıyla meranın tamamen müteahhit/şirket tarafından istidlaline bir beis yada gariplik görülmemiştir⁷⁶.

⁷⁴ BOA. ŞD. 2069/00007, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912 tarihli yazışma. BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

⁷⁵ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

⁷⁶ BOA. ŞD. 2069/00007, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912 tarihli yazışma.

3. Madeni arazi

İstimlak edilecek arazi dahilinde bulunan tabii kaynakların istimlak meselesi için menfaate hizmet amacıyla Maden Nezaretinden çağrılan ve davet edilen Maden İdaresi Ser Mühendisi Kenan Bey görevlendirilmiştir. Kenan Bey'in verdiği bilgiye göre tuzlu sular ile tabii tuzlu ve bakırlı sular ve soğuk sular miyah-ı madeniyyeden (maden suları) türünden olup Maden Nezaretinin bunlar üzerinde bir kanuni hakkı vardır.

Kaplıcadan gayri mevcut olan ve bu daire çerçevesinde 1 km'lik alanda imtiyaz edilmek istenilen miyah-ı madeniyye yani maden suları tabii maden kaynakları keşfedilmiş ortaya çıkarılması halinde tarif-ı nizamiye çerçevesinde ihale edilmesi gerekmektedir.

Maden nezaretinin bu kaynaklar ile keşfedilmiş ortaya çıkarılmış kaynaklar üzerinde kanuni hakkı olduğundan bu tür tabii ve madeni kaynakların kullanımı menfaatler esas alınmak üzere müteahhit/şirket 1 km'lik dairelik alanda bulunan tabii kaynakların ve madenlerin kullanım hakkı nizamnameye göre ancak bunlar için Resmi nisbi suretiyle tahsis olunacağı kuralı ile mümkün olacağı belirtilmiştir.

Bu durumda bu 1 km'lik dairesel arazi dahilindeki içilebilir ve kullanılacak sular hariç olmak üzere tabii kaynaklar ve maden istimlak hakkı bu koşullar çerçevesinde mümkün olacaktır⁷⁷.

Ayrıca müteahhit/şirket imalat için gerekli olan gerek tuğla gerek kireç ve kiremit ocakları tesis, taş ihracı veya kum, toprak gibi şeylerin geçici olarak kullanımı için gerekli mahaller dahi yerel hükümet aracılığıyla usul-u bedelleri taktir edilerek müteahhit/şirket tarafından sahiplerine tazminat verilerek şartıyla geçici olarak kullanımı sağlanacaktır.

Sonuç olarak; Kaplıca ve civarında istimlak edilecek miri arazi ve boş arazi dahilinde bulunacak kaynak suyunun sahibinin serh ve istimal edeceği sular hariç olmak üzere %50'si verilmek suretiyle otelle, banyo ve yağmur sularının taşmasından dolayı sıhhate zarar verecek hale girmiş kısımlar için şirket tamamen araziyi kurutur ve sıhhate uygun bir hale getirmesi haliden imtiyaz süresince şirkete ait olacak ve dilediği şekilde kullanabilecektir. İmtiyaz süresince gerek hükümet, gerek belediye vesair hiçbir şekilde müdahale hak iddia etmeyecektir.

İmtiyaz süresinin bitimi sonrası mahalli vakıf ve belediye idarelerinin birisi uhdesindeki emlak ve araziye işletecek olacağı taktirde diğeri kendine ait kısmı ona kiraya mecbur olmak şartıyla yalnız Vakıfa ait kısmı Evkafa ve geriye kalanın tamamen belediye idaresine terk olunacaktır.

---

⁷⁷ BOA. ŞD. 2069/00007, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912 tarihli yazışma.

4. Ulaşım ve güvenlik

Ulaşımın sağlanması amacıyla da Selanik'ten kaplıcalara kadar buharlı omnibüs arabalarının yanısıra bargir ile işleyen omnibüs arabalarının da işlettilmesi Ticaret ve Nafia Nezareti tarafından talep edilmiştir.

Ulaşım konusunda bargir ile ulaşım uygun olmayacaktır. Zira Lankaza Kasabası şehirler gibi pek kalabalık olmadığı gibi yolu da oldukça arızalıdır. Hayvanlı araba ile seyahat hem müşkül hemde tehlikelidir. Buharlı omnibüs imalinde ve kullanımında bir zarar olmayacaktır. Ancak hayvanlı omnibüs kullanımı hayvan telefiyatına ve hemde kaplıcaya ulaşmak isteyen insanların rağbet etmeyeceği ortadadır. Her açıdan yani hız, rahatlık ve kullanım açısından ve tasarruf bakımından buharlı omnibüslerin işletilmesine izin verilmesi engel olunmaması konusunda talepte bulunulmuş ve bu talep Selanik Ticaret Odasınınca değerlendirmek amacıyla gönderilmiştir⁷⁸.

Buharlı omnibüs arabaları ile ulaşım sağlanması halinde Selanik-Lankaza arasındaki 4.5 saatlik mesafe 1.5 saate düşecektir. Ulaşımın kolaylaşması ile Lankaza Kasabası canlanacak yeni yapılar, binalar inşasına ihtiyaç duyulacak ve Lankaza'nın büyümesine ve gelişmesine olanak sağlanacaktır. Havası suyu şifa niteliğinde olan bu kaplıcalardan böylece çok daha fazla kişi istifade edebilecektir.

Selanik ve civarından pek çok kişi yabancı ve virane köhne yapılı başka ülkelerin kaplıcalarını gitmeyip buralara giderken harcadıkları zaman ve masraf içeride kalacaktır. Mühim miktarda meblağın dâhilde kalmasına olanak sağlanacaktır.

Sabri Bey, Selanik Vilayet İdaresini bu konuda ikna ettiği gibi verilecek imtiyazın belirtilen şartlar göz önüne alınarak Sabri Bey'in fikri savunması mantıklı görülmüş karar vilayetçe onaylanıp Nafia Nezaretine bildirilmiş ise de henüz istenilen bir neticeye vardiirilamamıştır. Bu iş acil olduğu gibi hayırlı bir tesis olacaktır bu nedenle Nafia Nezaretinin bir an evvel işlemleri tamamlaması ve karara bağlaması istenilmektedir⁷⁹.

Bir diğer önemli yol; banyolardan Kavalı Köyü ormanı korusuna doğru yapılacak olan yoldur. Ziyaretçilerin banyo sonrası istirahatlerine ve dinlemelerine yönelik yol olduğundan bu yolun ziyaretçileri rahatsız etmeyecek şekilde başka amaçlarla kullanımına izin verilmeyecektir.

Orman Nizamnamesine uygun olarak yapılacak olan bu yol İşletme/Şirkete ait hususi yol olduğundan Selanik'ten gelen araba vesair nakliye araçları bu yolu kullanmayıp mevcut olan ve Lankaza Kasabası içinden geçen ve

⁷⁸ BOA. TFR.I.SKT.00123/12204, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907.

⁷⁹ BOA. TFR.I.SKT.00123/12204, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907.

kasabalardan banyo mevkilerine doğru uzanan yoldan sevk ve geliş-gidiş mecbur tutulacaktır.

Banyolardan Kavalari Korusuna olan yol ile Selanik'ten Lankaza ve Lankaza'dan banyolara doğru olan yola bağlantılı olmayacak şekilde yaya yürümeye uygun bir yol yapılacaktır. Bu yol işletme sonrası hüsnu halde mahalli belediyeye terk edilecektir⁸⁰. Şirket, Selanik şehriyle banyolar arasında ihtiyaç duyduğu miktarda otobüs arabaları işletebilecektir⁸¹.

Güvenlik ve asayişin rahatlıkla sağlanabilmesi amacıyla şirket banyolar mevkiinden Lankaza Hükümet Konağına kadar bir telefon hattı döşenecektir.

Şirket ayrıca umumi banyolar ile tesisatın elektrik veya aydınlatma gaz vs. gerçekleştirmeye mecburdur. İşletme; gazino, banyo, misafırhane, pavyon vs diğer yapıları aydınlatmakla yükümlüdür⁸².

5. Teftiş ve muayene komisyonu

Mukavelenamenin 5. Maddesinde yerel idare/hükümet tarafından imalatın faaliyete geçmesi ve sonrası ve tamamen kabul edilme aşamalarında evvel birer kontrolün yapılması ve ihale süresince idare ve işletme muamelatı vs. için ve imalatın iyi bir şekilde korunup korunmadığının tetkiki ve anlaşılması için 4 kişilik bir komisyon kurulacaktır. Teklifinde değişikliğe gidilecektir.

Tablo 4: *Teftiş ve Muayene Komisyonu*

Evkaf İdaresi	Vilayet İdaresi	Sıhhiye İdaresi	Beledi/Meclisi İdaresi
1 memur	1 mühendis	1 memur	1 Aza/Kişi

İmalatın uygulamada çalışıp çalışmadığını tetkik etmek meselesi ile ihale süreci zarfında idare ve işletmenin faaliyetlerinin takibi kontrolü meselesi farklı uzmanlık alanlarını gerektirmektedir. İşlerden biri muvakkat yani geçici diğeri ise daimi olmak üzere ayrı ayrı işler olduğundan ve esasen ihtisas gerektiren işlerdir. Geçici olarak görülen imalatın teftişi işi zorunlu/mutlak bir nitelik kazandırılarak imalatın uygulamaya geçmesi ve inşaatın takibi için Nafia Nezareti tarafından bir mühendisin görevlendirilmesine karar verilmiştir. Bu komiser mühendis, inşaat ve imalat aşamalarında ve müddet-i ihale zarfında şirketin taahhütlerini yerine getirip getirmediğini kontrol edecek ve yıllık yapılacak kontroller için 120 Osmanlı Lirası ödenecek ve bu meblağın imtiyaz sahibi tarafından ödenmesi olarak hüküm değişecektir.

⁸⁰ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

⁸¹ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

⁸² BOA. DH.MUI.00016/00045, 16 Eylül 1325/29 Eylül 1909

Hükümet tarafından görevlendirilecek bu komiser mühendis haricinde ilgili alanlarda gerektiğinde Evkaf, Belediye ve Maarif İdarelerinden de gerektiğinde bir müfettiş görevlendirilerek ve herbiri kendi uzmanlık alanına göre teftişte bulunup raporlarını daimi komisere sunacaktır.

Daimi komiser, kendisine sunulan rapor/raporlar tatbiki ve uygulanması amacıyla yada kayda alınmaları gerekli düzeltmelerin ve hususların gösterilmesi amacıyla imtiyaz sahibine veya onun kuracağı şirkete tebligatta bulunacaktır. Buna karşılık imtiyaz sahibi Sabri Bey adına hareket eden Mustafa Fazıl Bey görevlendirilerek komiserin ücreti olan 120 lirayı ödeyecektir.

Yapılacak her tesis için alanına uygun Fen Memuru tayin olunacaktır⁸³.

6. Vergi muafiyeti

Şirketin kuracağı tesisler genel halkın menfaatine ve sıhhatine yönelik olduğundan İmtiyazat Kanununun 6.maddesine göre hastahaneler gibi yapıların inşasında ilk tesis malzemelerinde Osmanlı Devleti haricinden getirilecek alet ve edevat, inşaat malzemesi gümrük vergisinden muaf tutulacağı gibi yine İmtiyazat Kanununun 3.maddesi gereğince varidat ve ihtiyaç akçesi vergiden ve hisse senetleri tahvilat dahi damga vergisinden başka diğer vergilerden rüsum ve tekaliften muaf tutulacaktır.

Şirketin tabi olacağı vergiler; temettuat vergisi, otobüs arabaları ve diğer tür vergilere tabi olacaktır⁸⁴.

7. Mukavelenamenin son hali

Mukavelename hükümet adına dönemin Nafia Nazırı Vekili Celal Bey Efendi ile Selanik Tüccarından Katıbzade Sabri bey arasında imzalanmıştır. Mukavelename hükümlerine göre imtiyaz Lankaza Kazası merkezi civarında bulunan kaplıcalar banyo mevkileri esas alınmak üzere 1 km'lik alanı kapsayacaktır. Bu 1 km'lik dairesel çerçeve içinde fenni usul ve kaidelere uygun olarak ıslahat, inşaat ve bunlara bağlı tesisler ve ileride lüzum gördükçe kuracağı tesisleri kurmak üzere imtiyaz Sabri beye verilmiştir.

İmtiyazın başlangıç tarihi Padişah Sultan V.Mehmed Reşad'ın iradesinin ulaştığı tarihtir.

Katıbzade Mehmed Efendi ve Oğlunun Kuracağı Tesisin Özellikleri

18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913 tarihlerini gösterdiğinde Vekil Mustafa Fazıl ve Nafia Nazırı Vekili Celal Bey arasında Der-saadette imzalanmıştır.

⁸³ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

⁸⁴ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

Öncesinde Selanik nafia Müdür Süleyman ve Vekil Mustafa Fazıl arasında imzalanmıştır.

Müteahhidin kuracağı şirket 70 bin lira sermayeli olacaktır. Bu 70 bin liranın 19 bin lirası şirketin işletme muamelesine geriye kalan 51 bin lira ise aşağıda belirtilecek olan tesislerin kurulumuna harcanacaktır. 51.000 lira sarf edilerek meydana getirilecek olan inşaat ve tesisat 5 kısımdan oluşacaktır.

İlk olarak 5000 lira harcamak suretiyle her birinde biri sıcak diğeri soğuk su akmaya müsait 2 çeşmeli, tuvalet takımına sahip birer banyo yapılacak ve bu banyoların sayısı 100-150 arası olup bir kısmı kadınlara bir kısmı erkeklere mahsus olacaktır.

Sermayenin tahminen 25.000'ni banyoların üzerinde veya bitişiğinde olmak üzere ziyaretçilerin istirahatlerinin sağlanması için toplam 200 odalı, 1 lokantası ve muntazam bahçeye sahip 2 girişli bir misafir hane inşa edilecektir.

Ayrıca 5000 lira civarında yapılacak bir masrafla da İsviçre tipi 20.000 bin pavyon kurulacaktır⁸⁵.

Tesiste kurulacaklar arasında 3000 lira sermaye harcanarak ziyaretçilerin hoş bir vakit geçirmeleri, hararetlerini azaltmak için etrafında ve içinde mesire ve bahçelerin bulunduğu bir gazino ile bir tiyatro inşa edecektir. Ziyaretçilerin dinlenme ve yürüyüş yapmalarına olanak sağlanacak ve Kavalari Köyü miri ormanına doğru 45 km'lik yürüyüş yolu ile birlikte 8 metre genişliğine sahip şose yapılacak ve ayrıca demirden ve yaya olarak geçmeye müsait demir bir köprü kurulacaktır. Bu yürüyüş yolu ve köprü boyunca ağaçlar dikilecek ve bu ağaçların gölgesi bol olan ağaçlar olması tercih edilecektir. Ayrıca oturma yerleri kanepeler yer yer kurulacaktır. Bunun için ise sermayenin 2000 lirası harcanacaktır.

Sermayenin 2000 lirası ile de çamur banyolarına ayrılacaktır. Bu çamur banyoları Avrupa tipleri örnek alınarak yapılacak ve odalardan ayrı yapılacaktır. İstifade etmek isteyenler bu çamur banyolarını da kullanacaktır.

Sermayenin 8000 bin lirası ise güvenlik ve asayiş için harcanacak Osmanlı Devleti'nin görevlendireceği askeri zabıt, polis ve jandarma için bir karakol inşa edilecektir.

Binaların ısısını kontrol için paratonerler ve hararet oranını azaltmak için 500 lira harcanmak suretiyle buzhane yapılacaktır.

Herhangibir yangın vakasına karşılıkta 200 lira harcanarak bir büyük yangın tulumbası ve yine 300 lira raddesindeki bir masrafla bir ecza hane inşa olunacaktır. Bu tesis te doktor bulundurulacak ve yaz mevsiminde ihtiyaç duyulursa sağlık hizmeti yapmakla yükümlü tutulacaktır. Ayrıca ziyaretçilerden

---

⁸⁵ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

tedaviye muhtaç bulunanlar olursa uygun bir ücret karşılığında bakılacaktır. Ancak ziyaretçiler arasında muhtacın vs. varsa gerek tıbbi gerekse ilaç masrafları hükümetçe karşılanacaktır.

Yapılacak olan bina ve pavyonların ve diğer teferruatların kagir ve ahşap olanlarıyla etrafındaki yapılar harita ve tarifnamelerde açıkça görülecektir.

Sermayenin 6500 lirası ise istimlak bedeli le mukavelenamede yazılı olan ve su birikintilerinin olduğu arazilerin temizlenmesi drenajlarının yapılması ve ağaçlandırılması için harcanacaktır.

Kalorifer ve refrijeran için tahminen 2700 lira harcanacaktır.

Yukarıda belirtilen 5 kısım inşaat ve tesisat için 51000 bin lira sermaye harcanacak olup şirket veya müteahhid bu rakamlarda oynama yapma hakkına sahiptir.

50 yıllık işletme sonrası mukavelenamenin 6. Maddesi gereğince tamire muhtaç olmayacak şekilde ve kullanıma devam edecek nitelikte tesis mahalli vakıf ve belediye idarelerine terk ve teslim edilecektir.

Yukarıda belirtilen tesis ve yapıların dahili ve harici resim ve tarifnamelerini gösterir harita 1/200 ölçeğinde olmak üzere yapıp sunulacaktır. Tesislerin kurulumu ve yapılacak çalışmalar sırasında kullanılacak malzemeler alaca cinsten yani birinci kalite olacağı fenni şartlarda uygun olmasına dikkat edilecektir. Şartnamenin 4. Maddesinde bina ve tesislerin yerleri belirlenip onaylandıktan sonra mukavelenamenin 4. Maddesine göre banyoların bina ve teferruatlarının teslimi sonrası kalan arazinin yerel hükümetçe istimlak veya mubayaa işlemine başlanacak olup bunun için yine 1/200 ölçeğinde bir harita düzenlenecektir.

Banyolar ve müştemilatının inşaatı vs. bittikten sonra müteahhit veya şirket masrafı kendisine ait olmak üzere bunların arazisi ile temizlenerek istimlak edilmiş yerlerin sınırları belirleyecek haritayı hazırlamak ve imalata tesisata ait detaylı bir defter düzenlenecek ve bu defter devletin görevlendirileceği memurlar önünde düzenlenecek ve Lankaza hükümetine takdim edilecektir.

Bu sınırları gösteren arazi yerlerinden sonra banyoların aksamı müteahhmesinden olmak üzere satışa uygun arazi ortaya çıktıkça (bataklık kurutulması sonrası) bunlarında sınırları belirlenip deftere kayıt edilecektir. Buralarda yapılacak inşaat ve imalatta mahalli hükmetteki defterlere kayıt edilecektir.

Şartnamenin 6.maddesinde müteahhid/şirket imtiyaz süresinin bitmesi sonrası banyolar, misafırhane ve diğer tesisler tamirata muhtaç olmaksızın teslim edeceği gibi bunların içinde buluna teşrifat için ise Vakıf İdaresi, Belediye İdaresinin katılacağı bir toplantı ile “ehl-i hayrat” marifetiyle hareket edilerek tayin kılınacak kıymetleri üzerinden %10 indirimli olarak satın alınacak ve bu

bedel şirkete nakit olarak ödenecektir. İmtiyazın bitiminden 3 yıl önce yapılacak kontrol sırasında banyo ve müstemilatın hüsnu halde olmadığı anlaşılırsa ihtar gönderilecek ve bu ihtardan istenilen sonuç alınmazsa Belediye gerekli gördüğü tamirata yapacak ve masraf cetvelini şirkete/müteahhide gönderecektir.

Tablo 5: Kurulacak Olan Tesisten Yararlanacak Kişilerden Alınacak Ücret Miktarı

Pare	Guruş		Pavyonlar ve hususi banyolardan maada banyo duhuliyeye ücreti
	7	Birinci seneden 10.sene nihayetine kadar	
20	9	11.seneden 20. Sene nihayetine kadar	
20	12	21.seneden 30.sene nihayetine kadar	
	16	31.seneden 40.sene nihayetine kadar	
	20	41.seneden 50.sene nihayetine kadar	
-	-	-	Umumi Otel yevmiye yatak ücreti
	15	Birinci seneden 10 sene nihayetine kadar	
	20	11.seneden 20.sen nihayetine kadar	
	26	21.seneden 30.sene nihayetine kadar	
	33	31.seneden 40. Sene nihayetine kadar	
	42	41.seneden 50.sene nihayetine kadar	

Şirket kuracağı tesise gelip yararlanan kişilerden ücret alacağı gibi umuma açık yerlerde oluşturacaktır. Bir umumi havuz tesis edilecek ve Lankaza Kazası ahalisinden gelip bu havuzdan hamam yapmak üzere gelecek hastalardan en fazla 3 gurus giriş ücreti tahsil edilecektir⁸⁶. Kaplıca ayrıca her yıl Lankaza kasabası fukara halkından 5000 kişiye ücretsiz bilet kesecektir⁸⁷.

Kaplıcanın Fen memurları hariç büyük, küçük memur, müstahdem devletin ve hükümetin onaylayacağı kıyafette olacak ve fes takacaklardır. Mukavelename ve şartname örneği Divan-ı Hümayun Dairesi Müdüriyetine kayıt edilmiş ve örnekleri Evkaf Nezaretine tebliğ edilmiştir⁸⁸.

Hukuki bir ihtilafta Şurayı Devlette ve Nizamiye Mahkemelerinde görüşülecektir⁸⁹.

⁸⁶ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

⁸⁷ BOA. ŞD. 2069/00007, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912 tarihli yazışma.

⁸⁸ BOA. BEO. 004172031/2834, 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913.

⁸⁹ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

8. İşletme Süresince Yapılmasına İzin Verilmeyecek Şeyler

İlçalardan istimlak edilecek arazinin civarında ve merkezi banyolar olmak üzere 1 km'lik alanın nısfı katar (yarıçap)'lık alanda hiçbir kimsenin başka bir banyo inşa ve tesisine izin verilmeyecektir. Ayrıca 6 km'lik bir nısfı katar (yarıçap) daire dâhilinde maden kaynağı tesisi küşadına hükümet tarafından ruhsat verilmeyecektir. Eğer ruhsat verilecekse 14.madde de belirtildiği üzere kararlaştırılmış olan resm-i mukarrer namıyla verilecek meblağ çerçevesinde şirkete ait olacaktır.

Şu şartla ki tarlasında maden suyu çıkacak arazi sahibi talip olduğu taktirde istimlak emlak usulüne uygun olarak taktir edilecek bedel ile öncelikle araziyi istimlak hakkı Şirket almaya mecburdur. Ancak 6 km'lik dairesel alan içinde sahipli arazinin zirai ve ekip biçme faaliyetine engel olunmayacaktır.

Yani; Şirket 1 km'lik alanda banyo, ılıca tesis yapacak aynı zamanda 6 km'lik alan dâhilinde de maden suyu vs çıkarsa devlet başkasına ruhsat vermeyecek eğer ruhsat verilecekse de 14. Maddeye uygun olarak kararlaştırılan bedel ile şirkete verilecektir.

Ancak sahipli bir arazide maden suyu çıkarsa kişinin ekip biçme faaliyetine engel olmamak kaydıyla istimlak emlak yasasına uygun olarak istimlak gerçekleşir ve şirket araziyi istimlak etmek zorundadır. Bedelini ödemek zorundadır.

İmtiyaz süresi sonrası yeniden burası ihale edilecek olursa şirket yeniden aynı şartlarla müracaat etme hakkına sahip olacak bir defaya mahsus olmak üzere mukavele yeniden güncellenmek suretiyle talepte bulunabilecektir. İmtiyaz talebinde yeniden bulunmadığı taktirde hakkı düşecektir⁹⁰.

9. İşletme Gelirinin Pay Durumu

Şirket işletme tarihinde itibaren ilk 1-10 yıla arasında yıllık 1000 lira ödeyecektir. Diğer yıllar içinde 10 yıl sonunda elde kalan gayri safi hasılatın ortalaması tespit edilerek 1000 Liranın yüzde kaçına tekabül ederse o miktarda artış yapılarak 50. Seneye kadar ödeme bu şekilde devam edecektir.

Tablo 6: İşletme Gelirinin Pay Durumu

Yıl	Yıllık	Toplam
Birinci seneden 10.sene nihayetine kadar	1000 lira	10000 lira
11.seneden 20. Sene nihayetine kadar	10 yıl sonunda gayri safi hasılatın ortalaması tespit edilip 1000 Lira'nın % kaçını olursa ise her 10 yılda bir bu hesaplama yapılacaktır.	
21.seneden 30.sene nihayetine kadar		
31.seneden 40.sene nihayetine kadar		
41.seneden 50.sene nihayetine kadar		

⁹⁰ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

Bu ödemenin : ¼'ü Vakıf İdaresine
 : ¼'ü Belediye İdaresine
 : ¼'ü Maden İdaresine
 : ¼'ü Maarif İdaresine ödenecektir.

Ayrıca hükümet ve mahalli belediye tarafından belirlenecek fukara ahali içinde Şirket/müteahhit 5000 adet banyo biletini yıllık ücretsiz olarak bu insanları istifade ettirecektir. Ücretsiz bilet alan fukaranın vakti saati, hamam zamanı tul-u gurb-şems arasında tayin edilecek ve girebilecekleri banyo vs. belirlenecektir.

Ücretli banyolardan ayrı olarak Yerel Belediye İdaresinin onayına sunacaktır⁹¹.

Sonuç

Lankaza Ilıca vakfının temel özelliği ova dâhilinde bir petrol yatağı halinde bulunmasıdır. İlerleyen zamanlarda vurulacak artezyenlerle buralarda yeni ılıca kaynağı bulmak ve yeni tesisler inşa etmek mümkündür.

Osmanlı Devleti bu ılıca vakfını imtiyaza verme teşebbüsüne Sultan II. Abdülhamit zamanında başlamıştır. Ancak resmi yazışmalardan dolayı imtiyaza verilmesi Sultan V. Mehmed Reşad dönemine kalmıştır. Nihai olarak 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913'te Padişahın iradesi ile imtiyaz tamamlanmıştır⁹². Ancak ne gariptir ki kısa bir süre sonra Selanik ve Selanik'e bağlı Lankaza Kasabası kaybedilecektir. 30 Mayıs 1913'te Londra Antlaşması ile Selanik kaybedilecektir. İmtiyaz başarı ile tamamlanmış olsaydı, bugün Bursa, Yalova ve Afyon'daki önemli ılıca tesisleri arasında Osmanlı Devleti bu tesisini de girdirmiş olacaktı. Zira Ahmed Sabri Bey'in kurmayı planladığı tesis bugünkü modern bir spa merkezi özelliğindedir.

Selanik ve Lankaza'da Osmanlı varlığına yok etmeye yönelik çabalar her zaman olmuştur. Nitekim 1917'de çıkan yangın sonrası Selanik'in eski Osmanlı şehri karakterini tahrip etmeye yönelik çalışma başlamıştır. Osmanlı Devletinin son zamanlarında modern bir ılıca olmaya aday olan bu tesis şimdilerdeki Yunan hükümeti tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Yunan coğrafyası gezi rehberi içerisinde Lankaza kaplıcaları spa otelleri çatısı altında tanıtımı yapılmaktadır. Bu tanıtım içerisinde buranın yüzyıllardan beridir bir ılıca sahrası olduğu ve Osmanlı Devletinde bu ılıca sahrasının işletiminin vakıf yoluyla

⁹¹ BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.

⁹² BOA. BEO. 004172031/2834, 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913. VGM. DEFTER, 00948/00123, 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913, s.237.

yapıldığı gerçeğini yok saymaktadırlar. Müteveli Kerimhan hatun, kardeşleri ve çocukları başarılı bir şekilde ılıca vakfının devamlılığını 1913 yılına kadar devam ettirmiştir. Mevcut vakıf belgelerinde de binasının kagir ve sağlam yapıda olduğu ifade edilmekte hatta ılıca vakfının banisinin bakım-onarım ve temizliği içinde Hafsa Sultan Vakfına ait bir dükkan gelirinin tahsis edilmiş olduğu vakıf kayıtlarında da anlaşılmaktadır.

Yunan Hükümeti spa otellerinin kurulmasına ilk zamanlarda başlayamamıştır. 1917'de İtilaf güçleri orduları Selanik ve Lankaza arasındaki ovaya yerleştirilmişlerdir. Bu karargahtaki askerlerde bir süre sonra sıtma vb. hastalıklar ortaya çıkacaktır. Bu durumun sebebi ise Lankaza ovasının bataklık olması ve bir türlü kurutulamamasıdır. Eğer bu tesis 1912'lerde faaliyete geçmiş olsaydı. Muhtemeldir ki bu bataklık alan Ahmed Sabri Bey ve kuracağı Anonim Şirket tarafından yapılacak olan drenaj sayesinde kurutulmuş olacaktı.

Bazı coğrafyaların tarihi gerçeği yüzyıllar geçse de değişmemektedir nitekim Lankaza sahrası ılıcası ve vakfı bu gerçeğin bir örneğidir. Osmanlı Devletinden kalan ılıca vakfı mirası anlayışı 20. Yüzyıl Yunanistan Devletinde spa otelleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça**BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)**

- BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007**, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.
BOA. A.DVN.MKL. 00055/00007, 18 Mayıs 1329/31 Mayıs 1913.
BOA. BEO. 003309/248166, 25 Nisan 1324/8 Mayıs 1908.
BOA. BEO. 003392/254368, 24 Ağustos 1324/6 Eylül 1908.
BOA. BEO. 003940/295486, 6 Teşrin-i sani 1327/19 Kasım 1911.
BOA. BEO. 004172031/2834, 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913.
BOA. BEO.0003966/297443, 9 Teşrin-i Sani 1329/22 Kasım 1913.
BOA. DH.İD.00105/1/00032, 19 Eylül 1327/2 Ekim 1911.
BOA. DH.MKT. 00372/00036, 3 Nisan 1311/15 Nisan 1895.
BOA. DH.MKT.00056/00049, 23 Mayıs 1309/4 Haziran 1893.
BOA. DH.MKT.01012/00014, 10 Ağustos 1321/23 Ağustos 1905.
BOA. DH.MKT.01254/00035, 26 Nisan 1324/9 Mayıs 1908.
BOA. DH.MUI.00016/00045,16 Eylül 1325/29 Eylül 1909
BOA. EV. MKT. 1777/118, 3/4 Rebiülevvel 1309/7/8 Ekim 1891.
BOA.EV.KSD. 48/70,27 Sin 1263/8 Eylül 1847.
BOA. EV.MKT. 01782/00272, 25 Kanun-u Sani 1307/6 Şubat 1892.
BOA.HRT.h.00325/00001-Tarihsiz.
BOA. VGM.EV. Defteri, 12923, 24 Receb 1263/8Temmuz 1847, s.242.
BOA. VGM. DEFTER. 04967/00071,28 Mayıs 1306/9 Haziran 1890.
BOA. MF.MKT. 664/27,26.06.1320/8 Eylül 1904.
BOA. MF.MKT.713/53, 20.03.1321/2 Haziran 1905.
BOA. MF.MKT.774/43,27.01.1322/13 Nisan 1904.
BOA. ŞD. 2069/00007, 5 Mayıs 1328/18 Mayıs 1912 tarihli yazışma.
BOA. TFR.I.A. 00038/03715, 29 Mart 1324/11 Nisan 1908.
BOA. TFR.I.KV.00059/15868, 20 Nisan 1320/3 Mayıs 1904.
BOA. TFR.I.KV.00195/19454, 17 Nisan 1324/30 Nisan 1908.
BOA. TFR.I.M.00021/02008,19 Mayıs 1324/1 Mayıs 1908.

BOA. TFR.I.MKM. 00030/02907, 1 Haziran 1324/14 Haziran 1908.

BOA. TFR.I.SKT.00123/12204, 26 Temmuz 1323/8 Ağustos 1907.

BOA. TFR.I.SL. 56/5522, 17 teşrin-i evvel 1320/30 Ekim 1904.

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ (VGMA)

VGMA. EV.KSD.48/70, 27 Sin 1263/8 Eylül 1847.

VGM. DEFTER, 00948/00123, 29 Nisan 1329/12 Mayıs 1913, s.237.

Sürelî Yayın

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu; **Selanik Gazetesi**,
4 Muharrem 1286

Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, **Selanik Vilayeti**
Salnamesi, 1321/1904-1905.

Kronikler

Ali Cevad; **Memalik-i Osmaniyenin Tarih ve Coğrafya Lugatı**, Mahmut
Bey Matbaası, Der-saadet-1313.

Aşık Mehmed; **Menâzirü'l-Avâlim**, Hazırlayan: Mahmut Ak, Cilt:I-II-III.,
Ankara-2007.

P.L. İnciciyan; **Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası**, İstanbul-1974.

Tetkik Eserler

Anastassiadou, Meropi; **Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik**
(1830-1912), Çeviren: Işık Ergüden, İstanbul-2010.

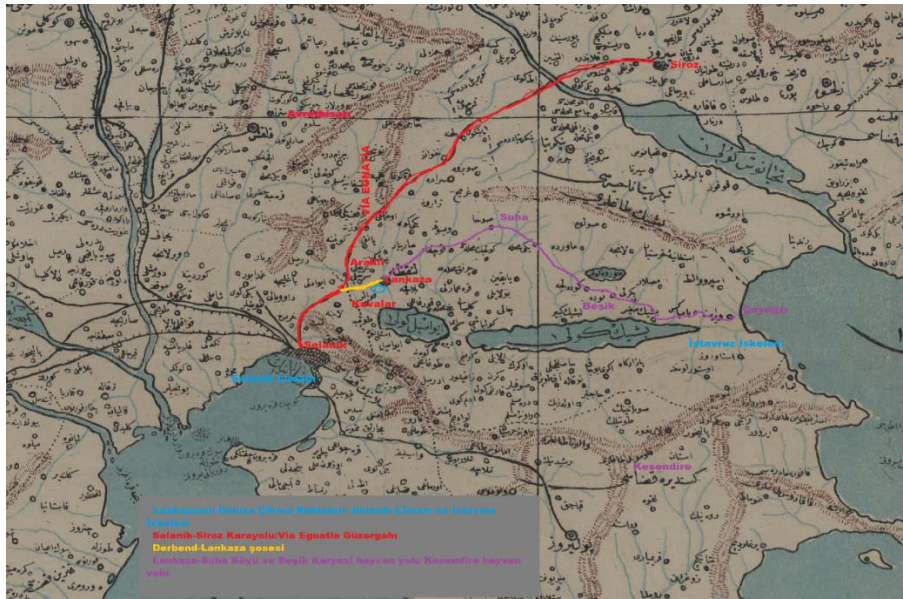
Arslan, İsmail; "I. Dünya Savaşı Süresince Kuzey Yunanistan'ın Sağlık Durumu:
Selanik Örneği, Editörler: Zafer Gölen-Abidin Temizer, **Balkan Tarihi**,
Cilt 1, 2016, s.495-517.

Ayverdi, Ayverdi; **Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, IV**, İstanbul Fetih
Cemiyeti, İstanbul-2000.

Lowry, Heath W; **Osmanlı Döneminde Balkanların Şekillenmesi**,
Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Mazower, Mark; **Selanik, Hayaletler Şehri**, Çeviren: Gül Çağalı Güven,
İstanbul-2013Sarıçelik, Kerim; "Selanik Vilayeti Meclis-i Umumisinin 1909
Yılı Kararları Üzerine Bir Değerlendirme", Editörler: Zafer Gölen-Abidin
Temizer, **Balkan Tarihi**, Cilt 2, 2016, s.419-435.

Yılmazçelik, İbrahim-Sevim Erdem; "Sultan II. Abdülhamid Döneminde
Selanik-Manastır, Selanik-İstanbul Demiryolları Güzergahlarında İşletilen
Madenler", **Turkish Studies**, 9/1 , Winter 2014,s.157-184.

Harita I: Lankaza İlca Sabrası**Harita II: Lankaza Kasabasının Ulaşım Hatları**

(BOA.HRT.h.00325/00001.